

Keurboek ca. 1450-1500

Van verbooden speelen

2

die bal niet te slaen in scutters doelen
voort doen sij gebieden en hebben gekuert dat niemant mit
cluijtboghen hantboghen noch voetboghen schieten en moet
in 't wilde binnen der stede van Delf noch cloten noch
balslaen binnen den bedrijve van de scutters doelen voirsr.
bij 20 sc. te verbueren, een derden deel den heer, een derden
deel der stede een derden deel die t anbrenget

9

den bal nyet te slaen up der stede vesten
voort en moet nyemant upter steede vesten ende upt ijse
den bal slaen om veer noch op corte potten noch sollen
van der ketelspoort westwaerts omme totter wateringhe poort toe
bij 20 sc. Hollants te verbueren een derden deel den heer
een derden deel der stede een derden deel den anbrenger
rechtevoort of te halen

10

hoe men van speelen recht doen sal
Scoudt scepenen ende raede der Stede van Delf hebben gekuert
en doen gebieden dat so wie yemant enich geldt mit kaetsen
of mit enyghe andere boeverije spelen ofwint ende upt spel
't gelt datter verloren is niet bij gheleyt en was of pand
daer voir daer en salmen gheen recht of doen

14

up den vesten nyet te schyeten
voert en moet nyemant wye hij sij up der veste boven
of beneden kloot noch bal schieten up 6 sc. te verbueren
ende ist dattet die kinder doen men sal den ouders
die boeten of halen

aechten huys, sinte hieronimus huys, sinte barbaren huys ende theylige geest huys 1), sullen half hoere emmeren vuytleueren, als noot Is van brande, ende d'andere helfte sullen zij binnen haeren huyse houden. Ende vanden helfte vanden emmers, die zij vuytleueren te brande, daarvan sullen zij gehouden zijn den emmermaicker zijn loon te geuen, nae ouder gewoonte.

№. 61.

Van geoirlofde ende verbooden speelen 2).

I. Schout, scepenen ende Raide der steede van delft hebben, bij aduyse vanden burgemeesteren, gekoert ende doen verbieden, dat niemande eenich spul en sal moeten hantieren ofte pleegen 3), daer alleen auontuere Inne geleegeen Is, sonder subtilicheyt des verstants, als dobbelen, potreinen 4), nunquam quinque 5), passen ende diergelijcke, staende alleen Inden auontuere. Maar wel daert verstant ende die sinne meede veele toe helpen, als scaecken, quaerten, trouuen, mit scyuen te verkeerren, ticketacken ende andere gelijcke speelen, zoe verre de selue speelen geschien bijden gheenen, die haer selfs goet hebben, en omme een maetich gelach te maicken, nae conditie vanden speelres, sonder dat men nochtans mit eenige Jongen, weesende noch onder machte van hoeren ouders ende gheen eygen goet hebbende ofte staende onder voochdie, sal moegen speelen omme gelt ofte gelaegen, dan alleen-

1). Zie: Informatie, bl. 336. In de Oude Keur, f^o. 123. r^o. wordt het „dat heylige geest gasthuys genaamd.

2). Zie: Jaarb. v. Delft, 1868, geschiedk. mengel., p. 3 vv.

3). Vgl. f^o. 49. VIII.

4). Vgl. SCHOTEL, het maatsch. leven onzer vaderen, bl. 107 en PINCHAERT, in le Bibliophile Belge, 4e ann., p. 37 svv.

5). In het HS. op 't archief bewaard staat: nunq^u3 quinq³ d.i. nunquam quinque. Het HS. van ALKEMADE heeft dezelfde lezing. Is het een hazard- of dobbelspel, dat met 2 teerlingen werd gespeeld, waarbij van de 21 worpen, 12 kansen zonder 5, 9 met 5 bestaan; hetzij dat met de eene steen vijf oogen werden geworpen en met de andere ook vijf of een ander getal; hetzij dat de som der oogen vijf bedroeg? Videant me acutiores!

Reinen en Oisomondien
der Jns Delft

Mr. J. J. J. J. J.

Jelf J. H. Melendrick 1870

lycken bij consent ende wille vanden ouders ofte voochdens. Noch en sal daer gheen Recht of gedaen worden. Ende zoe wye contrarie deeser deede ofte oick plaetse daertoe leende 1), die sullen verboeren elcx iij ƒ ende nochtans gehouden zijn te Restitueeren tgoet, dat zij vuyt saecke voersz gewonnen ende ontfangen sullen hebben, ende voorts ander steede te doen verwercken vyf duysent steens.

II. Van gelijcke worden mede toegelaeten, caetsen, die cloot te schieten 2), bal te slaen 3), mit die boogen ende bosschen te schieten, die voir ende nae te speelen 4) ende andere gelijcke speelen, zoe verre de selue geschien mit persoenen hoir selfs meesters weesende, In geoirlofde plaetsen ende omme een matich gelach te maicken, nae die conditie ende staete van den speelres. Daervan Indien geualle oick Recht gedaen sal worden. Ende van gelijcke van weddinge 5), onthouden de eerlycke conditien en de voirwaerden.

III. Wordt mede geordonneert, dat men In die Rauetten 6) geen ballen 7) duerder vercoopen en sal moeten, dan ses omme een stuner, up die boeten van iij ƒ .

IIII. Noch zoe wordt geordonneert, dat zoe wye den anderen

1). Vgl. f° . 42. II. 2). Werpen, een snelle, voortgaande beweging geven.

3). Voirb. v. Brielle, XXVI, 9: "Item en sel nyemant sollen, balslaen, sneevlocken of mitten lepel worpen bynnen der vesten," enz.

4). Van dit spel, dat misschien een wedstrijd in 'twerpen beduidt, heb ik geen verklaring gevonden. In de Oude Keur., f° . 84 v° , heet het: "die voir en nae ende niet omveer;" d.i.: niet digt bij, niet onghеваer.

5). Zie NOORDW., Nederl. Regtsoudh., bl. 271.

6). Staat dit woord — in de Oude Keur., f° . 85 r° , "rauetten" — soms voor: rauenten of reuenten, van reventer, lat. refectorium, dat in den Teuthon. verklaard wordt met eethuyss? Men vindt ook gewag gemaakt van cameretten, openbaer tauerne, gasterye, cokene, braderye, enz. Te Arnhem had men in 1419 "Kamerettten," waar wijn werd getapt; zie v. HASSELT, Geld. maaltijd., bl. 164; de Teuthon. verklaart het door: "dair men kaickt" (kookt.) Dus: kookhuis, restauratie, cabaret. Vgl. BLEYSW., bl. 606 en Voirb. v. Brielle, IV, 4: "gheen tapper of die ghene die camerette houden," enz.

7). Kaatsballen; lat. pila, dat ook taveerne beteekent. Zie DUCANGE in voc. pila.

mit botterie ofte andere gelijcke speelen yet offwonne, dat die verboeren sal x ⁶ ende x jaeren der steede, ende voorts gehouden te restitueeren tguet, dat hij alsoe ofgewonnen sal hebben.

VI. Ende van alle deese boeten sal hebben die heere die ij deelen ende die steede een dordendeel, Ten waere dat die denunciateur mede een dorden soude hebben.

F^o. 63. Van onrechte maete, Tonnen, gewichte ende diergelijcke.

I. Schout, scepenen en de Raide der steede van delft hebben, bij aduyse vanden burgemeesteren, gekoert ende koeren mits deesen, dat zoe wye beuonden wordt eenich goet, tzij coorn, broot, olye, wijn, bier, laecken ofte andere goet bij eenige maete, achtendele 1), ellen ofte gewichten geleuert te hebben, die nyet geteykent ofte geyckt en zijn nae ordonnantie deeser steede, dat die verboeren sal ij ⁶ voir die eerste Reyse, ende voir die tij^e Reyse daertoe correctie van scepenen. Maer zoe wye bij geteickende maete of gewichte gaene wanmate 2), die sal verboeren xij sc., ten waere dat beuonden worde tselue mit weetenscappe van den vercoopere gedaen worde, ofte dat hij sulcx gewoonlijke waere te doene. In welcken geualle hij gepunieert soude worden als van ongeycte maete.

II. Koeren voorts, dat alle die ghene, die cleyne penninck-wairde 3) binnen haeren huysse te coope houden, gehouden sullen

1). Volgens de „Dialectike ofte Bewysconst” van SIMON STEVIN, (Leyd. Christof. Plantijn, 1585, 12mo.) bl. 12. v., is een hoed koorns inhoudende: 32. achtendeelen, Delfsche maat.

2). Zie: Rotterd. Historiebladen, 4e afl., bl. 50 v. d. Bijl. d. Kron. v. Rotterd., waar waenre mate en waenre gewichte voorkomt. De daar gegeven verklaring is onjuist. Wanmate is, zooals KIL. in voc. verklaart: mensura non plena. Vgl. Voirb. v. Brielle, VIII. 12: „Item salmē meten mit koornmaten, die die rechte maten sijn der stede vanden brielle en settēse recht, alsmer mede meten sal en metense vol,” enz. Beneden, f^o. 161. V. wordt bij de vermelding van „wanbacken” brood de definitie gevoegd.

3). Koopwaar, die voor een cleynenpenninck of geringen prijs te koop gesteld, in 't klein verkocht wordt.

Delft.

Keurboeken.(Gem.Archief,1e.Afdeling)

Keurboek 2, fol.285 vso.

1 February 1562(1561 stilo delphino!)

Verbod om'de bal te slaen,cloot te schieten,caetsen ofte eenich ander derghelijck onbehoorlijck spel te hantieren.... binnen der stede vesting.....op boete van 20 stuivers dan wel het opperste cleet hunluyde op staende voet ofteneme'

Keurboek 3,fol.92

november 1573

Verbod om te'slaen met ballen op het mercktveld,rontomme 't stadthuys etc.etc.'

Keurboek 3,fol.182 vso.

idem

Keurboek 3,fol.347

idem(1579)

Keurboek 3,fol.362 vso.

15 September 1581

renovatie

Keurboek 4,fol.94 vso.

10 Februari 1586

BALLEMAECKERS

Also bevonden wort bij ervarentheyt dat de ballemaeckers met het haar dyenende tot de ballen te wasschen de wateren infesteren en bederven t welk lichtelijcken causeren soude een onreynichheyt en putrefactie der selven soo ist dat Schout ende Schepenen bij advijs van Burgemeesteren geordonnert en belast hebben ordonneren en belasten bij desen dat van nu voortan alle ballemaeckers sullen moeten heure haaren wasschen in de vaerte genaempt de Korstangien geleghen buyten de Wateringepoorte onder de Lazaruszieken westwaarts van de verlaten en in gheene andere wateren bynnen of buyten dese stede op de boete van een pont groot vlaems voor deerste reyse bij de contraventeurs te verbeuren en voor de tweede reyse op dubbelde boete en van hunne neeringhe van ballemaeckers nyet te moghen exerceeren ende doen een geheel jaer lanck ghedurende

Delft
Keurboeken(Gem.Archief,1e Afdeling)

Keurboek 6,fol 302
14 December 1626

BALLEMAECKERS ORDONNANTIE

Mijne Heeren Schout ende Schepenen der Stadt Delft hebben bij advijse van Mijne Heeren Burgemeesteren gekeurt ende keuren bij desen opt versouck en aenhouden vande gemene gildebroeders vant slagballemaecken begrepen onder t St.Michielsgilde dat van nu voort aen geenige meesters die nu jegentwoordig zijn meer leerjongens sullen mogen stellen dan sij iegentwoordich hebben in den tijt van drie jaren ten ware een meester die maer een leerjongen en heeft sijnen jongen wechliep quam te streven ofte andersints hem niet en voldeede dat die alsdan weeder een leerjongen sall mogen aennemen ende stellen ende dat voorts nade expiratie vande voorsz. drie jaren niemant meer als een leerling sall mogen houden en dat deselve leerjongen drie jaer sall moeten geleert hebben eer dat sij een ander sullen mogen stellen op een boete van drie guldens ende daer en boven de leerjongen te moeten laeten gaan.
Actum den 14.December 1626

(zie ook:Gildebrieven van het St.Michielsgilde
Gem.Archief,1e Afdeling,No.1988)

Keurboek 7,fol.315 vso.
31 October 1650
Ampliatie van de gildebrief van 1626

(zie ook:Gildebrieven van het St.Michielsgilde
Gem.Archief,1e Afdeling,No.1988)

Keurboek 10,fol.201 vso.-202 vso.
20 December 1762
Verplichting van houders van kolf-banen tot het hebben
of aanvragen van een Acte van Groot Tappen(van drank)

GILDERBRIEVEN van het
St. MICHELSGILDE

BALLEMAKERS ORDONNANTIE

6e Keurboek fol.302

Mijne Heeren Schout ende Schepenen der Stadt Delft hebben bij advijse van Mijne Heeren Burgemeesteren gekeurt ende Keuren bij desen opt versouck en aenhouden van de gemene gildebroeders vant slachballe maecken begrepen onder t St.Michielsgilde, dat van nu voort aen geenige meesters die nu jegentwoordigs sijn meer leerjongens sullen mogen stellen dan sij jegenwoordig hebben in den tijd van drie jaren ten ware een Meester die maar een Leerjonge en heeft sijnen jongen wegliep quam te sterven ofte andersints hem niet en voldede dat die alsdan weder een leerjongen sal mogen aennemen ende stellen ende dat voorts na de expiratie van de voorsz drie jaren niemant meer als een leerjongen sal mogen houden ende dat deselve leerjongen drie jaaren sal moeten geleert hebben eer dat sij een ander sullen mogen stellen op een boete van drie guldens ende daarenboven de leerjongen te moeten laten gaan

Actum den 14.December 1626

AMPLIATIE SLAGBALLEMAEKERS GILDEBRIEFF

7.KEURBOEK FOL.315 vso.

De Heeren van de Weth der Stad Delft hebben opt versoecken gedaen bij requeste van de Hoofdmans vant slagballemakersgilde begrepen onder St.Michielsgilde de keure van den 14.December 1626 geamplieert ende dienvolgende geordonnert ende gestatueert,ordonneren en statueren mits desen

1.

Eerstelijk dat een ijgelyk leerjongen ten behouue van het gilde voor incomst sal betalen tien stuijvers.

2.

Een knegt hem aan den meester verbonden hebbende ende voor sijn tijd is geexpireert sonder wettelijcke reden sijn Meester verlaetende bij den ander gaet wercken,de Meester die sodanigen knegt sal aannemen gehouden wesen sal aan de Meester dewelcke deselve knegt verlaten heeft te restitueren en te betalen all tgene denselfde meester aan de knegt tot goodspenning gegeven ofte op sijn te verdienen loon geleent ende verschooten sal hebben ende bij weijgering vandien gehouden sal sijn van denselfden tpt vermaning van sijnen eersten Meester datelijk te laten gaen sonder denselve knegt directelijk ofte indirectelijk te werck te stellen opde boete van dertig stuijvers ten behouue van de Caritaet Armen binnen dese Stadt.

3.

Dat mede de knegt invoege alsvooren van sijnen Meester sijnde afgegaen ende bij denselfden Meester naerdan den tweeden Meester sal hebben gerestitueert hetgeen voorschreven is te restitueeren den tweeden Meester geinterdicteert sijnde denselven knegt weer te werck te stellen insgelijc geen andere Meester ofte Meesters binnen dese Stadt off de vrijheit vandien en sullen vermogen denselve knegt te werck te stellen op de boete alsvooren.

4.

Belastende en beveelende een ijgelyck die het aangaet haer hier naar te reguleren.

Gedaan den laetsten October 1650

ST.MICHIELS GILDE BRIEFF

7.Keurboek fol.313

De Heeren van de Weth van de Stadt Delft doen te weten:

Alsoo de Hoofmans vant St.Michiels Gilde ons bij Regenten te kennen gegeven hebben dat haerluijden oude gildebrief door onagtsaemheid vande voorgaende Hooffmans verlooren was ende hetselfde gilde sonder gildebrief niet en conde geregeert werden, versoeckende mitsdien dat wij haar een nieuwen gildebrief verlenen souden volgens seecker concept bij haar daar van gemaect en ons overgelevert Soo ist dat wij de voorsz. saecken ende versoeck overgemerct mitsgaders copie vande voorsz. oude vermiste gildebrief gesien hebbende dienvolgende geordonneert ende gestatueert hebben, ordonneren ende statueren mit desen

1

Eerstelijck dat alle Meesters, verwers van wolle laeken, linde laeken, hoedenmaeckers, hoeverwers, hoevercoopers, ballemakers, besemmakers, pottedbackers ende pannebackers, die nu ter tijd binnen dese Stad, de vrijheit vandien, Delfts-haven ende Overschie, 't Ambacht vandien doende en hanterende sijn ofte naemaels hanteren sullen van nu voortaan volle gildebroeders van St.Michielsgilde binnen dese Stad sullen wesen ende dienvolgende mette gemene gildebroeders mede gelden ende verbonden sijn tot alle poincten hier naar geinsereert.

2

Uitgenomen dat de altans wesende Meesters ongehouden sullen wesen ijets te betalen voor haerluijden incompste ende dat de gene die hier nae van buiten incomen ende Meesters sullen worden ofte winckel sullen opstellen gehouden sullen wesen voor haar incomst te betalen vierentwintig stuijvers ende de poorters kinderen half geldt te weten twaalf stuijvers.

3

Ende een knecht die 't Ambacht van wit ofte rootleder wil leeren maecken die sal den Ambagte moeten betalen eer hij begint te leeren tien stuijvers eens en een knecht die van buiten incomt ende eenige vande voorschrevene Ambagten wil doen ende veertien dagen sal gewrogt hebben deselfde sal den voorsz. Ambagten betalen vijff schellingen Hollants ende daar mede een geheel jaer vrij wesen ende sullen diegene die met de schaefboom wercken (behalven de schoemakers en die loywerck doen) met het Ambacht gelden ende geven gelijk alle anderen vanden voorsz. Ambagte.

4

Ende die handwerck maecken van leeder dat met aluin gelooit is wit ofte root, te weten

off eenig vandien sullen int gilde wesen ende haer werck mogen vercopen binnen haer huijsen ofte opte marct binnen dese Stadt sonder ijemants tegenseggen ende met de voorsz. Ambagten moeten gelden ende geven, voorts so wie binnen dese Stad eenig root leder vercopen die selve sullen met den voorsz. Ambagten moeten gelden en geven.

5

Ende sal ijder uitheems man sijnde Hollander ofte Zeelander die eenige blooten binnen onser Stadt coopt gehouden wesen van ijder hondert blooten aande voorsz. Ambagten te betalen een halve stuiver.

6

Ende sal dengenen die vande voorsz. Ambagten is van ijder hondert leer dat hij binnen dese Stadt sal coopen aan de voorsz. Ambagten moeten betalen twee penningen ende die buijten dese Stadt eenig leer sullen coopen ende alhier inbrengen sullen insgelijx gehouden sijn aende voorsz. gildens van ijder hondert te betalen twee penningen.

Item vande blooten die men herdroogt ofte kalckt daar van sal men mede betalen twee penningen van ijder hondert blooten, ende sullen de francijnmaeckers van elk hondert blooten die sij van buiten inbrengen ofte binnen dese Stadt sullen coopen moeten betalen gelijcke twee penningen.

7

Ende die alhier woonende ofte van buiten incomende opde kermis handschoenen bij de Dosijnen vercoopt deselve sal van ijder dosijn betalen twee penningen.

8

Ende sullen mede onder de voorscreven gildens behooren ende daar in sijn alle rietwerkers, maatvoerders, looksnoer-draaiers ofte draeijsters alle looksnoervercoopers alle lijmplackers vande huijsen ende alle francijnmaeckers ende daer mede gelden ende geven.

9

Ende sal ijder gildebroeder ofte gildesuster gehouden wesen alle jaar te betalen aan de Hoofmans van de voorschrevene gemene gildens ten behouwe van deselve gildens drie stuivers.

10

Tot ordeninge ende opsigte van welcke voorschrevene gildens sullen sijn vijff Hoofmans, te weten een van de meesters van wolle laacken, linde laecken ende hoewevers, een van de hoedemaekers, een van de ballemakers een van de besemmakers ende een van de potten ende pannenmakers welcke vijff Hoofmans het eene jaar twee ende het andere jaar drie Hoofmans sullen kiezen in plaetse vande oudste ende afgaende Hoofmans ende sal diegene die twee jaar aanden anderen Hoofman is geweest binnen de naaste vier jaar tot geen Hoofman mogen worden gecooren.

11. Ende wie tot Hooffman wort gecooren ende weijgert den dienst aan te nemen die sal verbeuren drij gulden.

Ende sullen de afgaande Hoofmans gehouden wesen van haren ontfangs soo van boeten als anders ende haren uijtgeeft binnen ses weecken naar dat sij van haeren dienst sullen zijn afgegaen te doen behoerlijcken Reeckenings Bewijs ende Reliqua ende dat aen ende ten overstaan van de Hooffmans die de laatste twee jaren voor hen sullen hebben gedient ende sullen diegene die haere Reeckeninge weijgeren te doen ende des opgeroepen wesende omme deselfde te hooren doen niet comen elck verbeuren drij gulden ende sal dengenen die sijns reeckeninge weigert te doen daarenbpven niet vermogen zijn handwerck te doen ofte door zijn knechts te laten doen tot tijt ende wijlen hij zijn reeckeninge sal hebben gedaen.

Ende soo wanneer de Hooffmans van de Ambagten de gildebroeders sullen ontbieden ende te raden roepen over iets geen tot gemene beste van de voorschreven gildens soude mogen strecken soo sal dengeen die niet en verschijnt verbeuren drij stuijvers en sal alletgene bij meerderheit van stemmen wert beslooten geresolveert ende goedgevonden op de selffde bijeencomsten tot voordeel van het gemene gilde van waarde moeten worden gehouden ende sullen de Hpofmans alle de te vervalte boeten ende jaergelden mogen doen innen door een Stads Boode ende sal dengenen die niet en betaelt zijn ambagt niet mogen doen ofte door zijn knechts doen doen tot dat hij betaelt sal hebben tgene hij schuldigh is ende indien hij naer gedane interdictie door de Hoofmans ofte Boode van zijn werck niet te mogen doen hetselfde daar naer nog dede deselffde ijder dage dat hij daar naar werckt ofte doet wercken verbeuren drij stuijvers.

Ende soo wanneer een gildebroeder ofte gildesuster sterft soo sal voor desselfs dootschuld aan de gilden voornoemt gegeven werden des overledene beste cleet off twintigh stuiivers daarvooren.

Ende sullen alle de voorschreven boeten comen ten behoeve van de voorschreven gemeene gildens

Belastende en beveelende eenen ijgelijcken die het aangaet haar hier naer te reguleren

Gedaan den laatsten October 1650

De Heeren van de Weth der Stad Delft in ervaringe gecomen sijnde dat verscheide potvercopers uijt het marquisaet van Bergen, vrijheit van Oosterhout ende anders vreemde plaetsen ende steden met hare potten ende anders haer diergelijcke waren alhier comen voor te staen ende deselve verwijlen ende vercopen, twelk tot groot nadeel vande potvercopers binnen dese Stad is streckende, soo ist dat de voorgenoemde Heeren willende daer in naer behoren vorsien, goedgevonden hebben te verbieden gelijk sij verbieden mits desen alle potvercopers off potvercoopsters uit genoemd Marquisaet van Bergen, vrijheijt van Oosterhout ende andere steden en plaetsen alhier met de voorsz. waren wor te staan deselvige te verwijlen ofte vercopen uijtgenomen opde vrije jaarmarcten, des sullen de potvercopers alleenlijk uijt sodanige Hollantse steeden dewelcke die van deselve neeringe uijt dese Stadt binnen hare respectieve steden laten voorstaen opde weecklijse marctdagen hare waren mogen vercopen sonder nogtans het selvige op enige andere dagen te mogen doen alles op de verbeurte van de waren

gedaan den April 1655

Voor extract uijtgegeven
ter Secretarie der Stad Delft
den 6 Maert 1703